

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ (*Caricatures With Geography Education*)

Uzman Emre ÖZŞAHİN

Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Antakya

ÖZET

Son yıllarda eğitimde görselleştirmenin önemi oldukça artmıştır. Özellikle, coğrafya öğretiminde bazı görsel malzemelerin kullanımı önemli derecede yaygınlaşmıştır. İşte bu çalışma coğrafya eğitiminde karikatürlerin önemi ve coğrafya öğretiminde karikatür kullanımının avantajları örnek bir uygulama ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Uygulamadan elde edilen veriler, coğrafya öğretiminde karikatür kullanımının olumlu yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Anahtar kelimeler: *Öğretim araçları, Karikatür, Coğrafya, Görselleştirme, Coğrafya öğretimi.*

ABSTRACT

Recently years, education have increased gradually importance of visualification. Especially, geography education become widespread to using of some of visual means. This work explanationed importance of caricatures that geography education and studied to produced a sample practice with advantages of caricature using for geography education. Nevertheless caricatures bringed geographical classification and appropriate examples for every classification provided to supported visual angle of the work. Datas obtained from this practice was showed a positive angle effect using caricature for geography education

Key words: *Means of education, Caricature, Geography, Visualification, Geography education.*

1. GİRİŞ

Karikatür “*Caricare*” İtalyanca bir kelime olup insanın ve eşyanın abartılarak çizilmesi, komik şekilde çizilerek çizgide mizah yapma olayıdır (Kar, 2004). Karikatürler, her yaş grubuna hitap edebilen eğlence, gülmece, hiciv (yerme), düşünme ve görsellik içeren sanat ürünleridir. Bu nedenle karikatürlerin yaygın olarak kullanılmasının nedeni, kişinin anlatacaklarını daha rahat, görsel ve eğlenceli bir yolla anlatmasından kaynaklanmaktadır (İlikçi, 2004; Uğurer ve Moralı, 2006; Özkanlı, 2006). Karikatürlerin diğer mizahi eserler gibi bilimsel ve teknik konularda da daha çok ilgi görmesi verilmek istenen bilgi ve mesajların kolayca yerine ulaşmasını ve kalıcı olmasını sağlayan unsurlardandır (Arıkan, 2004).

Karikatür, farklı kökenleri olan ve hatta daha farklı modern anlamlara sahip bir sanat formudur. Günümüz (çağdaş) tanımı ile karikatür, bir takım tasvirlerin mizahi çizimi olarak ifade edilebilir (Uslu, 2004; Uğurer ve Moralı, 2006). Karikatürler farklı biçimlerde tanımlandıkları gibi biçimsel açıdan, yapısal açıdan ve hazırlanış amacına bağlı olarak da farklı sınıflandırmalara sahiptir. Bu sınıflandırmalardan bazıları ise şöyledir;

Kazanevsky karikatürleri üç gruba ayırmıştır. Buna göre ilki, insanoğlunun felsefi sorunlarını yansıtan çizimlerdir. İkincisi, toplumun sosyal yapısını eleştiren karikatürlerdir. Üçüncüsü ise, sessiz/sözsüz mizah veya saf mizah’ı kapsayan karikatürlerdir (Kazanevsky, 1998). Tan Oral ise karikatürleri ikiye ayırır. Bunlardan ilki insanları düşünmeye yönelten, diğeri ise insanları eğlendirmeyi amaçlayan karikatürlerdir (Alşaç, 2005).

Karikatürler açısından bir diğer sınıflandırmada; editoryal (politik), esprili-komik (gag) ve açıklayıcı-aydınlatıcı (illustrative) biçiminde üç gruba ayrılmıştır. Buna göre politik karikatürler, güncel olaylar üzerine görsel bir yansıma ortaya koyan ve yalnızca mizahi olmasının dışında eleştiriyi de içeren karikatürlerdir. Genellikle karikatüristin politik bakış açılarını ortaya koyarlar. Esprili-komik karikatürler ise, genellikle bireyleri hicivsel olarak ele almak yerine insan tiplerini ya da topluluklarını alaycı bir şekilde ele alan karikatürlerdir. Açıklayıcı-aydınlatıcı karikatürlerde, öğrenme materyalleri ya da reklâmlar ile bağlantılı olarak kullanılan ve onlara ilişkin önemli noktaları açığa çıkaran malzemelerdir. Eğitsel bir metni ya da reklâmı

güçlendirmek için gerekli olan süreçlerin görsel temsillerini sağlarlar (<http://fusionanomaly.net/cartoons.html>).

Karikatürlerle ilgili başka bir sınıflandırmada bu malzemenin tarzı, tekniği ve kurgu-yapı özelliklerine dayalı olarak yapılan sınıflandırmadır. İfade tarzına göre karikatürler, yazılı ve yazısız karikatürler olmak üzere ikiye ayrılır. Yazılı karikatürler, daha çok günlük gazetelerde yayımlanan geniş kitleleri hedefleyen ve çizgilerin yazılarla desteklendiği karikatürlerdir. Yazısız karikatürler, uluslararası dil olma özelliği ve sanatsal kaygı taşıyan ve yazının mümkün olan en az düzeyde veya hiç kullanılmadığı karikatürlerdir. Tekniğine göre karikatürler ise renkli ve siyah-beyaz olmak üzere ikiye ayrılırlar. Renkli karikatürler, yazı ve çizgilerin kuru, pastel, guaj vb. türden boya ile renklendirilmesiyle oluşturulan karikatürlerdir. Siyah-beyaz karikatürlerde beyaz zemin üzerinde siyah çini mürekkebi kullanılarak üretilen karikatürlerdir. Kurgu-yapı özelliğine dayanan karikatürler kendi içinde ikiye ayrılırlar. Bunlardan tek kare karikatürler, esprinin tek bir karede (bir aşamada) anlatıldığı karikatürlerdir. Bant karikatürler ise belirli mekânların, tiplerin bulunduğu seri olarak çizilen bir olay örgüsünü içeren karikatürler olarak sınıflandırılabilir (Uslu, 2004).

Eğitim açısından kullanılacak karikatürleri de; dikkat ve eğlenceye yönelik karikatürler, araştırma ve düşündürmeye yönelik karikatürler ve kavram karikatürleri olmak üzere üç grupta toplayabiliriz. Dikkat ve eğlenceye yönelik karikatürler, daha çok güldürme, güldürürken de düşündürme amacı ile hazırlanırlar. Bu karikatürlerin asıl özelliği eğlendirici bir biçimde anlatılmak istenenin verilmesidir. Verilmek istenen mesajın daha çok abartılı veya hiciv edilebilecek yönlerinin işlendiği karikatürlerdir (Yoong, 2001: 75; Uğurel ve Moralı, 2006: 5). Araştırma ve düşündürmeye yönelik karikatürlerde amaç verilmek istenen akıl yürütmeyle kazandırılmak istenmesidir. Daha çok belli olay ve durumlarla ilişkili, önemli noktaların vurgulandığı ve bunun yanında kişinin beyin fırtınası yapmasının da sağlandığı karikatürlerdir. Yani bu karikatürler sayesinde öğrenciler kısa süre de olsa beyin jimnastiği yapmaktadırlar. Kavram karikatürleri ise diğer karikatürlerden daha kullanışlı ve etkili bir yapıya sahiptir. Bu karikatürler daha çok günlük olayları içeren karikatür sitindeki resimler olup, bilimsel konulara alternatif bir bakış açısı öne sürer ve karakterleri birbirleri ile tartışmaya davet eder (Keogh vd. 1998: 219; Uğurel ve Moralı, 2006: 6).

Yukarıda açıklanan bütün bu tanımlamalar karikatürlerin genellikle vurgulanması amaçlanan kavram ve konuları, mizah, çizim, düşünme ve betimleme yolu ile açıklamaya çalıştığını göstermiştir. Öne çıkan bu kavramların dikkat çekici biçimde bir arada kullanılması karikatürün modern öğrenme araçlarından biri olması açısından büyük öneme sahiptir.

Eğitimde karikatürlerin kullanımı, sadece yazılı ders materyallerinde görselliği destekleme alanı ile sınırlı değildir. Karikatürler mizahın etkili bir biçimde kullanıldığı yerler olarak özellikle psikolojik etkileri açısından öğrenme ve öğretme açısından önemli bir yere sahiptir (Uğurel ve Moralı, 2006: 4). Karikatürler üzerine yapılan bazı araştırmalardan yararlanılarak karikatürlerin eğitim amaçlı kullanım alanlarını “okuma becerilerini geliştirme (Demetrulias, 1982), kelime becerisini geliştirme (Godstein, 1986), problem çözme (Jones, 1987) ve düşünme becerilerini (De Fren, 1988) geliştirme, motivasyon sağlama (Heintzmann, 1989), karmaşıklıkları giderme (Naylor ve McMurdo, 1990), herkesçe doğruluğu kabul edilmiş bilimsel bilgilerin detaylandırılması (Guttierrez ve Ogborn, 1992) ve bilimsel düşünceleri ulaşılabilir kılma” biçiminde özetlenebilmektedir (Keogh vd. 1999: 431; Ekici vd. 2007: 111–124). Bu yüzden karikatürlerden eğitimin tüm alanlarında geniş ölçüde faydalanılmaktadır.

Son yıllarda eğitimde görselleştirmenin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu artış özellikle coğrafya öğretimi açısından bazı görsel araç ve gereçlerin kullanılabilirliğini de yaygınlaştırmıştır (Doğanay, 1993; Efe, 1996; Michaelis, 1998; Girgin vd. 2001; Doğanay vd. 2001; Doğanay ve Zaman, 2002; Doğanay, 2002; Güngördü, 2002; Ünlü vd. 2002; Üçışık vd. 2002; Şahin, 2003; Taş, 2003; Efe, 2003; Demirci, 2005; Taş, 2006; Yazıcı, 2006; Özkanlı, 2006; İncekara, 2006; Demirci vd. 2007; Kesler, 2007; Demiralp, 2007; Özey ve Demirci, 2008: 133).

Çünkü yapılan araştırmalar, öğrencilerin okuduklarının % 10'unu, işittiklerinin % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem de işittiklerinin % 50'sini, söylediklerinin % 70'ini, yapıp söyledikleri bir şeyin ise % 90'ını hatırlayabildikleri göstermiştir (Yalın, 2000; Üçışık vd. 2002; Ünlü vd. 2002; Yazıcı, 2006). Yani bir konu, öğrencilere düz anlatım metodu (soyut) ile anlatıldığında, öğrenci anlatılanların ancak % 10'unu hatırlarken, anlatılan konu, kavram ve olgular

somutlaştırıldığında hatırlanma oranı % 90'a kadar yükselmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997; Yalın, 2000).

Karikatürlerden görsel eğitim açısından yararlanan alanlardan biri de coğrafyadır. Çünkü Coğrafya çok boyutlu bir bilimdir. Yeryüzünü hem doğal hem de beşeri çerçeveden ele alır. Yani genel bir ifade ile Coğrafya'nın ilgilendiği alan sayısı oldukça fazladır. Bu yüzden böylesine geniş bir yelpazedeki bilgileri öğrencilere soyut olarak, sadece anlatarak kavratmaya çalışmak öğretim sürecini olumsuz etkileyecektir. Sürecin olumsuz etkilenmesi, bilgilerin anlamlandırılmasını, kodlanmasını, istenildiğinde hatırlanmasını zorlaştıracaktır. Kalıcılığı sağlama noktasında öğrenci, bu sürece tam anlamıyla katılamasa bile gösteri yöntemi kullanılarak ortaya çıkabilecek eksiklikler büyük ölçüde ortadan kaldırılabilir. İnsan ve çevreyle çok yakından ilişki içerisinde olan Coğrafya bilimi görsel malzemelerin kullanımına oldukça yatkındır. Bunun içindir ki, coğrafi anlam ve nitelik taşıyan karikatürlere günlük yaşantıda oldukça sık bir şekilde rastlanır. Bu durum Coğrafya'da karikatür kullanımını bir ihtiyaç haline getirmiştir.

İşte bu çalışmada, görselleştirmenin en önemli ürünlerinden biri olan karikatürlerin coğrafya öğretimi açısından önemi, yapılan örnek bir uygulamayla ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. AMAÇ, YÖNTEM VE VARSAYIMLAR

Bu çalışmanın amacı, coğrafya eğitiminde karikatürlerin önemini ve coğrafya öğretimi açısından karikatür kullanımının avantajlarını ortaya koymaktır. Bu amaçla örnekleme olarak seçilen bir okula anket çalışması uygulanmış ve öğrencilerin coğrafya dersinde karikatür kullanımına ilişkin görüşleri ve karikatür kullanımının öğrenme sürecindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Söz konusu amaç çerçevesinde;

1. Acaba karikatür ve Coğrafya arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Gerçekten de Coğrafya öğretiminde karikatür kullanılabilir mi?
3. Coğrafya öğretiminde karikatür kullanımının önemi nedir?
4. Karikatürlerin öğrenme açısından yararları nelerdir?

5. Coğrafya öğretiminde karikatür kullanımında Cinsiyet değişkenine göre fark var mıdır?

6. Coğrafya öğretiminde karikatür kullanımında Öğrenim şekli değişkenine göre fark var mıdır?

7. Öğrencilerin Coğrafya derslerinde karikatür kullanımına bakış açıları ne yöndedir?

8. Acaba gerçekten de bu örneklem alanında, karikatürlerle öğrenme olumlu sonuç gösterir mi? gibi sorulara da cevaplar aranacaktır.

İşte ortaya koyulan bu amaç ve araştırma soruları göz önünde bulundurularak; evren olarak 2008–2009 öğretim yılında Hatay ilinin Reyhanlı ilçesine bağlı İsmet Ayşe Behzatoğlu Anadolu Lisesi 12. sınıf öğrencileri seçilmiştir. Özellikle Anadolu lisesinin seçilmesinin nedeni; bu liselerin genellikle düz liseler ile Anadolu öğretmen liseleri arasında geçiş konumunda bir eğitim düzeyi göstermesi nedeniyledir. Buna göre evren 12. sınıfta coğrafya dersinin olduğu eşit ağırlık ve sözel öğrencilerini kapsamaktadır. Bu okulda 2 sözel ve 2 eşit ağırlık sınıfı var olduğundan dolayı yapılan anket deney ve kontrol grubu olarak gerçekleştirilmiştir. Bu sözel ve eşit ağırlık sınıflarından örneklem olarak rastgele (random) seçilen eşit ağırlık ve sözel sınıfına karikatürler gösterilmiş, diğer geri kalan eşit ağırlık ve sözel sınıfa gösterilmemiştir. Ama anket hem deney hem de kontrol grubunun her ikisine birden uygulanmıştır. Buna göre evren 56 öğrenciden örneklem ise 27 öğrenciden (evrenin % 48'i) oluşmuştur. Bu öğrencilerin 26 (13 [Deney Grubu] + 13 [Kontrol Grubu]) tanesi sözel, 30 (14 [Deney Grubu] + 16 [Kontrol Grubu]) tanesi de eşit ağırlık öğrencisidir.

Buna göre öğrencilerin Coğrafya derslerinde karikatür kullanımına yönelik ilgi düzeylerini belirlemek amacıyla; 12 sınıf coğrafya dersinin ilk ünitesi olan “**Doğadaki Ekstrem Olaylar (özellikle de küresel ısınma ve iklim değişimi)**” konusuyla alakalı karikatürler hazırlanmış ve ünite boyunca dersin işlenişi sırasında deney grubu öğrencilerine bu karikatürler gösterilmiştir. Ünite bitiminde hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerine, coğrafyada karikatür kullanımı (20 tane) ve ilgili ünite konularıyla alakalı (40 tane) 60 sorudan oluşan anket uygulanmış ve bu sorular üzerinden istatistiksel bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada SPSS 16.0 yazılımı kullanılarak istatistiksel analiz

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

yoluyla veri çözümlemesine gidilmiştir. Analiz aşamasında ise t testi, varyans analizi (ANOVA) ve frekans yüzde analiz yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular coğrafi ve eğitimsel bir bakış açısıyla yorumlanmıştır.

Şekil 1: Çalışmada kullanılan depremle ilgili karikatürlere bir örnek

3. BULGU VE YORUMLAR

Yapılan anket iki bölümde ele alınabilir. İlk bölüm olarak öğrencilerin Coğrafya'ya, Coğrafya derslerine ve Coğrafya'da karikatür kullanımına yönelik düşüncelerinin ortaya çıkarıldığı bölümdür. Bu bölümde sorulan sorular ve öğrencilerin bu sorulara verdiği cevapların frekans yüzde analiz yöntemleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Coğrafya ve Coğrafya'da karikatür kullanımına ilişkin öğrencileri görüşleri

Görüşler	Alan	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Coğrafya derslerini severim.	Sözel	-	-	-	-	7	26.9	10	38.5	9	4.8
	Eşit Ağırlık	2	7.1	-	-	6	21.4	10	5.7	10	35.7
Coğrafya ile ilişkili konuları severim.	Sözel	-	-	-	-	7	26.9	13	6.9	6	23.1
	Eşit Ağırlık	2	7.1	-	-	4	14.3	12	42.9	10	35.7
Coğrafya derslerinde her türlü görsel malzeme kullanılmasını (fotoğraf, resim vs. gibi) isterim.	Sözel	-	-	-	-	-	-	5	19.2	21	80.8
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	1	3.6	5	17.9	22	78.6
Görsel malzemelerin derslerde öğretici olduğunu ve hatta hatırlamayı kolaylaştırıcı olduğunu düşünüyorum.	Sözel	-	-	-	-	1	3.8	4	15.4	21	80.8
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	1	3.6	3	10.7	24	85.7
Coğrafya derslerinde görsel malzeme olarak konuyla ilgili karikatür gösterilmesi uygundur.	Sözel	-	-	2	7.7	1	3.8	9	34.6	14	53.8
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	4	14.3	3	10.7	21	75.0
Karikatürlerle coğrafya konuları arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu düşünüyorum.	Sözel	-	-	1	3.8	3	11.5	13	50.0	9	34.6
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	6	21.4	12	42.9	10	35.7
Karikatürlerin soyut olan coğrafya konularını somutlaştırdığına inanıyorum.	Sözel	-	-	2	7.7	3	11.5	11	42.3	10	38.5
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	7	25.0	9	32.1	12	42.9
Coğrafya öğretmenimin derslerde ilgili konuya dönük karikatür göstermesini isterim.	Sözel	-	-	1	3.8			10	38.5	15	57.7
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	5	17.9	11	39.3	12	42.9
Coğrafya derslerinde karikatür kullanılmasının dersi daha zevkli hale getireceğini düşünüyorum.	Sözel	-	-	2	7.7	1	3.8	7	26.9	16	61.5
	Eşit Ağırlık	-	-	-	-	3	10.7	11	39.3	14	50.0
Karikatürlerin Coğrafya derslerindeki başanımı arttıracığı düşüncesindeyim.	Sözel	-	-	1	3.8	3	11.5	13	50.0	9	34.6
	Eşit Ağırlık	1	3.6	-	-	5	17.9	11	39.3	11	39.3
Diğer coğrafya derslerine göre, sunumunda karikatürlerin kullanıldığı coğrafya derslerine karşı daha ilgiliyim	Sözel	-	-	1	3.8	1	3.8	11	42.3	13	50.0
	Eşit Ağırlık	1	3.6	1	3.6	3	10.7	9	32.1	14	50.0
Coğrafya derslerinde karikatürler kullanılarak işlenen konuları daha kolay hatırlıyorum.	Sözel	-	-	1	3.8	1	3.8	10	38.5	14	53.8
	Eşit Ağırlık	1	3.6	1	3.6	4	14.3	11	39.3	11	39.3

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

Coğrafya derslerinde konuyu karikatürlerle dinledikten sonra, bazen ders çalışırken de karikatür kullanılabileceğini düşünüyorum.	Sözel	-	-	2	7.7	5	19.2	9	34.6	10	38.5
	Eşit Ağırlık	1	3.6	3	10.7	6	21.4	10	35.7	8	28.6
Coğrafya derslerinde gördüğüm karikatürler sayesinde ilgili konuyla bağlantılı yeni fikirler edindiğimi düşünüyorum.	Sözel	-	-	-	-	5	19.2	9	34.6	12	46.2
	Eşit Ağırlık	1	3.6	3	10.7	3	10.7	12	42.9	9	32.1
Coğrafya derslerinde kullanılan karikatürler beni daha detaylı ve çok boyutlu düşünmeye sevk etmektedir.	Sözel	-	-	-	-	4	15.4	7	26.9	15	57.7
	Eşit Ağırlık	1	3.6	1	3.6	5	17.9	11	39.3	10	35.7
Coğrafya derslerinde karikatür kullanımının, yorum yeteneğimin ve hayal gücümün gelişmesine katkı sağladığına inanıyorum.	Sözel	-	-	-	-	4	15.4	7	26.9	15	57.7
	Eşit Ağırlık	1	3.6	1	3.6	4	14.3	8	28.6	14	50.0
Derslerde karikatürlerin kullanılması olay ve olguların farklı boyutlarda anlaşılmasında etkilidir.	Sözel	-	-	-	-	6	23.1	9	34.6	11	42.3
	Eşit Ağırlık	1	3.6	1	3.6	4	14.3	12	42.9	10	35.7
Derslerde karikatür kullanımıyla coğrafyanın insan merkezli bir ders olduğunu anladım.	Sözel	-	-	-	-	4	15.4	9	34.6	13	50.0
	Eşit Ağırlık	1	3.6	2	7.1	7	25.0	8	28.6	10	35.7
Karikatürlerin güncel konularla ilgili fikir sahibi olmamı kolaylaştırdığını düşünüyorum.	Sözel	-	-	-	-	5	19.2	6	23.1	15	57.7
	Eşit Ağırlık	1	3.6	2	7.1	5	17.9	10	35.7	10	35.7
Diğer bazı derslerde de (özellikle sosyal dersler) karikatür kullanılabileceğini düşünüyorum.	Sözel	-	-	-	-	5	19.2	6	23.1	15	57.7
	Eşit Ağırlık	1	3.6	2	7.1	5	17.9	9	32.1	11	39.3

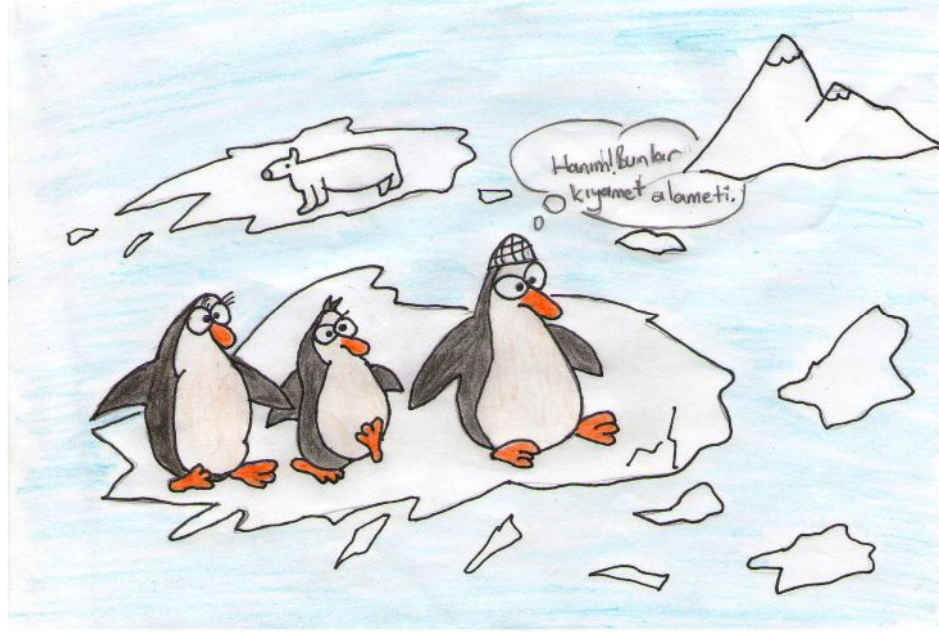
Buna göre; örneklem öğrencilerin coğrafya dersleri ve coğrafyada karikatür kullanımına ilişkin anket görüşlerine bakıldığında; öğrencilerin % 40'ı "*Coğrafya derslerini severim.*" ve "*Coğrafya ile ilişkili konuları severim.*" ifadelerine tamamen katılıyorum ve katılıyorum düzeyinde ilgi duyarken, % 90'ıda "*Coğrafya derslerinde her türlü görsel malzeme kullanılmasını (fotoğraf, resim vs. gibi) isterim.*" ve "*Görsel malzemelerin derslerde öğretici olduğunu ve hatta hatırlamayı kolaylaştırıcı olduğunu düşünüyorum.*" ifadelerine tamamen katılıyorum ya da katılıyorum yorumuyla cevap vermişlerdir.

Şekil 2: Çalışmada kullanılan volkanizmayla ilgili karikatürlere bir örnek

Bunun yanında öğrenciler “Coğrafya derslerinde görsel malzeme olarak konuyla ilgili karikatür gösterilmesi uygundur.”, “Karikatürlerle coğrafya konuları arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu düşünüyorum.” ve “Karikatürlerin soyut olan coğrafya konularını somutlaştırdığına inanıyorum.” sorularını da % 75’ten daha fazla oranda tamamen katılıyorum ya da katılıyorum ifadeleriyle desteklemişlerdir.

Yine öğrenciler, “Coğrafya öğretmenimin derslerde ilgili konuya dönük karikatür göstermesini isterim.” ve “Coğrafya derslerinde karikatür kullanılmasının dersi daha zevkli hale getireceğini düşünüyorum.” ifadelerini % 80’den daha fazla bir oranda tamamen katılıyorum ya da katılıyorum düzeyinde ilgi duymaktadırlar.

Şekil 3: Çalışmada kullanılan buzulların erimesi ile ilgili karikatürlere bir örnek

Öte yandan “Karikatürlerin Coğrafya derslerindeki başarımı arttıracığı düşüncesindeyim.”, “Diğer coğrafya derslerine göre, sunumunda karikatürlerin kullanıldığı coğrafya derslerine karşı daha ilgiliyim.” ve “Coğrafya derslerinde karikatürler kullanılarak işlenen konuları daha kolay hatırlıyorum.” gibi ifadelere de öğrencilerin % 75 ‘den fazla bir oranı tamamen katılıyorum ya da katılıyorum şeklinde yanıt vermişlerdir.

“Coğrafya derslerinde konuyu karikatürlerle dinledikten sonra, bazen ders çalışırken de karikatür kullanılabileceğini düşünüyorum.” gibi ifade’ye % 60’dan daha fazla kişi katılırken, “Coğrafya derslerinde gördüğüm karikatürler sayesinde ilgili konuyla bağlantılı yeni fikirler edindiğimi düşünüyorum.”, “Coğrafya derslerinde kullanılan karikatürler beni daha detaylı ve çok boyutlu düşünmeye sevk etmektedir.”, “Coğrafya derslerinde karikatür kullanımının, yorum yeteneğimin ve hayal gücümün gelişmesine katkı sağladığına inanıyorum.” ve “Derslerde karikatürlerin kullanılması olay ve olguların

farklı boyutlarda anlaşılmasında etkilidir.” gibi sorulara da deney ve kontrol grubunun % 75 ‘den fazlası tamamen katılıyorum ya da katılıyorum düzeyinde ilgi göstermiştir.

Şekil 4: Çalışmada kullanılan aşırı sıcaklar ilgili karikatürlere bir örnek

Son olarak da, öğrencilerin % 60’dan fazlası “*Derslerde karikatür kullanımıyla coğrafyanın insan merkezli bir ders olduğunu anladım.*” sorusuna tamamen katılıyorum ya da katılıyorum düzeyinde ilgi gösterirken, % 70’den fazlası ise “*Karikatürlerin güncel konularla ilgili fikir sahibi olmamı kolaylaştırdığını düşünüyorum.*” ve “*Diğer bazı derslerde de (özellikle sosyal dersler) karikatür kullanılabileceğini düşünüyorum.*” ifadelerine tamamen katılıyorum ya da katılıyorum oranında alakalıdır.

Anketin ikinci bölümü olan örnek karikatürlere ilişkin ifadeler bölümünde, ilgili konuyla alakalı öğrencilere gösterilen karikatürlerin etkisi 40 adet çoktan seçmeli soruyla ölçülmüştür. Buna göre karikatürlerin, seçilen örneklemde işe yarayıp yaramadığı konusunda,

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

yapılan anket sonuçlarından elde edilen bulgular ışığında bazı yorumlamalara gidilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyet ve Alanı değişkenlerine göre öğrencilerin ilgili üniteyle alakalı sorulara ilişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve t değeri

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	P
Bayan	28	1,4643	0,50787	0,536	0,968
Bay	26	1,5385	0,50839		
Eğitim Alanı	N	\bar{X}	Ss	t	P
Sözel	26	1,5000	0,50990	0,000	1,000
Eşit Ağırlık	28	1,5000	0,50918		

Tablo 2'ye bakıldığında t değeri cinsiyet değişkenine göre 0,536 ve p değeri de 0,968, eğitim alanı değişkenine göre de t değeri 0,000, P değeri de 1,000'dir. Buna göre her iki değişkende de sonuç $p>0,05$ önem düzeyinde anlamsızdır. Bu yüzden öğrencilerin örnek karikatürlere ilişkin ifadeleri arasında önemli bir fark yoktur. Yalnız cinsiyet değişkenine göre aritmetik ortalama ve standart sapma değeri baylarda daha fazla, eğitim alanı değerine göre de sözel alanın standart sapma değeri ise daha iyi bir sonuç gösterir.

Tablo 3: Cinsiyet ve Eğitim Alanı değişkenlerine göre öğrencilerin ilgili üniteyle alakalı sorulara ilişkin Varyans Analizi

Değişkenler	Varyans Analizi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	Gruplar Arası	0,074	1	0,074	0,287	0,594
	Grup İçi	13,407	52			
	Toplam Kareler	13,481	53	0,258		
Eğitim Alanı	Gruplar Arası	0,000	1	0,000	0,000	1,000
	Grup İçi	13,481	52			
	Toplam Kareler	13,481	53	0,259		

Tablo 4: Deney ve kontrol grubu öğrencilerin ilgili üniteyle alakalı sorulara ilişkin Aritmetik Ortalama, Standart sapma, Varyans ve Geometrik Ortalama değerleri

Anket Grubu	İstatiksel İfadeler	Cinsiyet	Eğitim şekli
Deney	N	27	27
	\bar{X}	1,4444	1,5185
	Ss	0,50637	0,50918
	Varyans	0,256	0,259
	Geometrik Ortalama	1,3608	1,4325
Kontrol	N	27	27
	\bar{X}	1,5185	1,5185
	Ss	0,50918	0,50918
	Varyans	0,259	0,259
	Geometrik Ortalama	1,4325	1,4325

Tablo 3'te cinsiyet ve eğitim alanı değişkenleri açısından örneklemin varyans analizi sonuçları verilmiştir. Her iki değişkinde varyans analizi sonuçları 0,05 önem düzeyinde anlamsızdır.

Deney ve kontrol gruplarının cinsiyet ve eğitim alanı değişkenlerine göre aritmetik ortalama, standart sapma, varyans ve geometrik ortalama değerleri karşılaştırıldığında; kontrol grubunun cinsiyet değişkenine göre aritmetik ortalama 0,0741 daha fazla iken, eğitim alanı değişkenine göre aritmetik ortalaması ise eşittir. Yine kontrol grubunun cinsiyet değişkenine göre standart sapma değerleri deney grubundan 0,002281 daha fazladır. Bu durum eğitim alanı değişkeninde eşit değerler gösterir. Kontrol grubunun cinsiyet değişkenine göre varyans değeri de 0,003 kadar daha fazladır. Eğitim alanı değişkenine göre bu değerler eşittir. Geometrik ortalama bakımından kontrol grubu, cinsiyet değişkenine göre deney grubundan 0,0717 oranında değer kadar daha büyüktür. Eğitim alanı değişkenine göre de her iki grup eşit değerlere sahiptir.

4. SONUÇ

Görselliğinin yanında eğitici ve eğlendirici bir özelliğe sahip olan karikatürler, Coğrafya eğitimi ve öğretimi açısından oldukça önemli bir önem taşır. Fakat karikatürle eğitimin amacı, eğlendirmek ya da ezberletmek değil, düşündürerek öğretmek ve yaratıcılığı geliştirmek olmalıdır (Örs, 2007; Kirişcioğlu ve Başdaş,). Bunun yanında karikatürler görsel öğrenme malzemelerinin en önemli ve kullanılabilirlik açısından en uygun olanlarıdır. Çünkü görsel öğrenme, öğrencilerin görsel zekâlarına hitap eden bir yaklaşımı içermektedir. Bu durumda karikatürlerin öğreticilik açısından çok elverişli bir materyal olduğunu kanıtlamaktadır.

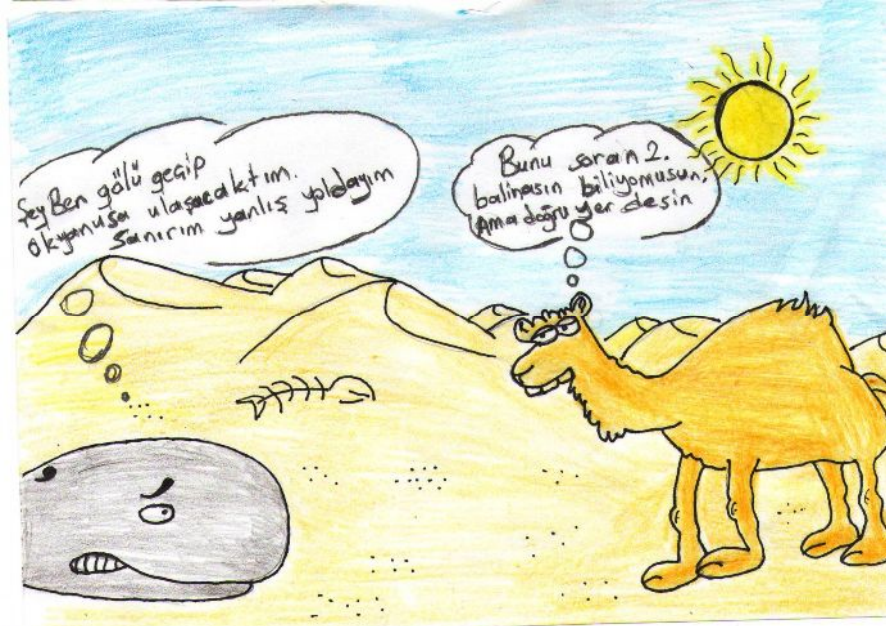

Şekil 5: Çalışmada kullanılan küresel ısınma ile ilgili karikatürlere bir örnek

Öğrenciler hem okul hem de gündelik yaşamlarında sık sık çeşitli görsel olarak temsil edilmiş bilgilerle karşı karşıya gelebilirler. Bu tür bir bilgileri kavramak, yorumlamak ve değerlendirmek için bazı yardımlar almaları gerekebilir (Garcia ve Michaelis, 2001: 248). Bu yardımlar

arasında en çok görsel araçlardan faydalanılmaktadır. Görsel araçlar; sunumu basitleştirmek, düşünmeyi canlandırmak, anahtar noktaları vurgulamak, istatistiksel verilerin anlaşılabilirliğini artırmak, karşılaştırma yapmak, ilişkileri göstermek, yeni kavramlar ile detayları açıklamak ve varlıkların nitel boyutlarını sergilemek amacıyla kullanılırlar (Michaelis, 1998: 45–46 Yazıcı, 2006: 652).

12. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan anket çalışması da karikatürlerin Coğrafya’da kullanılabilir olacağını öğrenci görüşleriyle desteklemiştir. Öğrencilerin % 75’ten daha fazlası derslerde karikatür ve diğer görsel malzemelerin kullanılmasından yanadır. Ayrıca öğrencilerin % 80’den fazlası da Coğrafya dersi öğretmenlerinin derslerde ilgili konuyla alakalı karikatür göstermesinin hem dersleri daha zevkli hale getireceğini, hem de Coğrafya konularını daha rahat bir şekilde öğrenebilecekleri görüşünü savunmuştur.

Şekil 6: Çalışmada kullanılan çölleşme ile ilgili karikatürlere bir örnek

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

Bunun yanında ilgili ünite kapsamında sorulan 40 tane çoktan seçmeli sorunun istatistiksel analizi, cinsiyet ve eğitim alanı değişkenlerine göre öğrenciler arasında bir farklılığın olmadığını, yine cinsiyet ve eğitim alanı değişkenleri açısından örneklemin varyans analizi sonuçlarının 0,05 önem düzeyinde anlamsız olduğu görülmüştür. Deney ve kontrol gruplarının cinsiyet ve eğitim alanı değişkenlerine göre aritmetik ortalama, standart sapma, varyans ve geometrik ortalama değerlerinin karşılaştırması da kontrol grubunun cinsiyet değişkenine göre değerlerinin artı yönde arttığını, eğitim alanı yönünde ise bir eşitliğin olduğunu göstermiştir.

Şekil 7: Çalışmada kullanılan aşırı yağışlar ile ilgili karikatürlere bir örnek

Örnekleme olarak seçilen Reyhanlı İsmet Ayşe Behzatoğlu Anadolu Lisesi'nde hem sözel hem de eşit ağırlık öğrencileri arasında dikkat çekici bir oranda fark görülmemiştir. Ama yine de öğrenci görüşlerinden edindiğimiz bilgilere göre deney grubunda karikatür kullanımı öğrencilerin coğrafya derslerine olan ilgi düzeyini arttırmıştır. Bu da hiç kuşkusuz göz ardı edilmeyecek bir gelişmedir.

Bütün bu yapılanlar, karikatürler ve Coğrafya arasında öğrenme açısından sıkı bir ilişki olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Gerçekten de karikatür tarzı, görsel malzeme ve materyallerin, eğitimin her aşamasında kullanımı, öğrenci ve öğretmen açısından oldukça önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bu ve buna benzer anketlerin veya daha başka tür çalışmaların sadece lise de değil bütün eğitim camialarında yapılması, coğrafya öğretiminde karikatür kullanımının öğrenme açısından artılarını ortaya çıkarması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca bu tür çalışmaların, eğitimde görselleştirmeye bağlı bilgi kazanımını arttıracığı ve eğitim sisteminde verimlilik açısından yeni ufuklar açacağı aşikârdır.

KAYNAKLAR

- Alsaç, Ü., 2005, Karikatürde Gülmece Üstüne Gözlemler, <http://www.nd-karikaturvakfi.org.tr/katalog2004.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Arıkan, E., 2004, Karikatür ve Toplum, 9. Uluslararası Ankara Karikatür Vakfı Etkinlikleri (20 Temmuz 2004), <http://www.nd-karikaturvakfi.org.tr/katalog2003.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A., 1997, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Kaynak Üniteler, Öğretmen Eğitimi Dizisi, YÖK-Dünya Bankası Ortak Projesi Yayınları, MEGEP, Ankara.
- De Fren, M., 1988 “*Using Cartoons to Develop Writing and Thinking Skills*” Social Studies Journal, Volume: 79, p.: 221–224.
- Demetrulias, D. A. M., 1982 “*Gags, Giggles, Guffaws: Using Cartoons in the Classroom*” Journal of Reading, Volume: 26, No:1, p.: 66–68.
- Demiralp, N., 2007 “*Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı*” Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt: 15, No: 1, Kastamonu.
- Demirci, A., 2005, ABD’de Eğitim Sistemi ve Coğrafya Öğretimi, Aktif Yayınları, İstanbul.

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

- Demirci, A., Taş, H. İ. ve Özel, A., 2007 “*Türkiye’de Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Teknoloji Kullanımı*” Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 15, s.: 37-54, İstanbul.
- Doğanay, H. ve Zaman, S., 2002 “*Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Hedefler-Stratejiler ve Amaçlar*” Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl:”7, Sayı:”8, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Doğanay, H., 1993, *Coğrafya’da Metodoloji: Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları*, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- Doğanay, H., 2002, *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Aktif Yayınları, İstanbul.
- Doğanay, H., Zaman, S. ve Mete, A., 2001 “*Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Klasik Ders Materyali ve Coğrafya Öğretmenlerinin Bunlardan Yararlanma Sıklığı*” Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 6, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Efe, R., 1996-1997 “*Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler*” Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 1, s.: 135-149, İstanbul.
- Efe, R., 2003 “*Coğrafyada Beş Temel Kavram ve Bunların Öğretim Metod ve Teknikleri*” Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 5, sayfa 27-42, İstanbul.
- Garcia, J. ve Michaelis, J. U., 2001, *Social Studies for Children (A Guide to Basic Instruction)*, Allyn & Bacon Company, USA.
- Girgin, M., Ertürk, M., Sever, R. ve Güner, İ., 2001 “*Coğrafya Öğretiminde Atlaslar*” Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 6, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Goldstein, B., 1986 “*Looking at Cartoons and Comics in a New Way*” *Journal of Reading*, Volume: 29 (7), p.: 657-661.
- Guttierrez, R. ve Ogborn, J., 1992 “*A Causal Framework for Analysing Alternative Conceptions*” *International Journal of Science Education*, Volume: 14, p.: 201–220.
- Güngördü, E., 2002, *Coğrafya’da Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Heintzmann, W., 1989 “*Historical Cartoons: Opportunities to Motivate and Educate*” Journal of the Middle States Council for Social Studies, Voleme: 11, p.: 9–13.
- <http://fusionanomaly.net/cartoons.html>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- İlikçi, K., 2004, Sosyolojik Açıdan Karikatürcü Hakları, 9. Uluslararası Ankara Karikatür Vakfı Etkinlikleri (20 Temmuz 2004), <http://www.nd-karikaturvakfi.org.tr/katalog2003.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- İncekara, S., 2006, Kanada’da Genel Eğitim Sistemi ve Coğrafya Öğretimi, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Jones, D., 1987, Problem Solving Through Cartoon Drawing, in R. Fisher (Ed.), Problem Solving in Primary Schools, Basil Blackwell, Oxford.
- Kar, İ., 2004, Toplumsal Hafıza ve Karikatür, 9. Uluslararası Ankara Karikatür Vakfı Etkinlikleri (20 Temmuz 2004), <http://www.nd-karikaturvakfi.org.tr/katalog2003.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Kazanevsky, V., 2005, Doğu Avrupa Ülkelerinde Karikatür Sanatının Belirli Özellikleri, 4. Uluslararası Ankara Karikatür Festivali (18 Aralık 2005), <http://www.nd-karikaturvakfi.org.tr/98act/98etkin9.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Keogh, B. ve Naylor, S., 1999, “*Concept Cartoons, Teaching and Learning in Science: An Evaluation*” International Journal of Science Education, Volume: 21, No. 4, pp.: 431–446.
- Keogh, B., Naylor, S. ve Wilson, C., 1998, “*Concept Cartoons: A New Perspective on Phycics Education*” Phycics Education, Volume: 33(4), pp.. 219–224.
- Keogh, B., Naylor, S., Boo, de M. ve Rosemary, F., 1999, Formative Assessment Using Concept Cartoons:Initial Teacher Trainig in The UK, 2nd Conference of the European Science Education Research Association Conference, Kiel, Germany.

KARİKATÜRLERLE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

- Kesler, T., 2007, Coğrafya Öğretiminde Teknoloji Kullanımı, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi, İstanbul.
- Michaelis, J.U., 1988, Social Studies for Children, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Naylor, S. ve McMurdo, A., 1990, Supporting Science in Schools (Timperley: Breakthrough Educational Publications).
- Örs, N., 2007, Eğitim ve Karikatür, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 84, s.: 26-28, Ankara.
- Özey, R. ve Demirci, A. (Edit.), 2008, Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özkanlı, R., 2006, Görsel Bir Dil Olarak Resim ve Karikatür İlişkisi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- Şahin, C., 2003, Türkiye’de Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2.baskı, Ankara.
- Taş, H. İ., 2003 “*Zihinsel Haritalama ve Öğrencilerin Zihni Haritalarını Geliştirme Yolları*” Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:8, İstanbul.
- Taş, H. İ., 2006 “*Coğrafya Eğitiminde Görselleştirmenin Önemi: Mekansal Algılamaya Pedagojik Bir Bakış*” Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl:11, Sayı:16, Konya.
- Uğurel, I. ve Morali, S. 2006 “*Karikatürler ve Matematik Öğretiminde Kullanımı*” Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi, yayim.meb.gov.tr/dergiler/170/170/sevgi%20morali.pdf, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Uslu, A., 2004, Karikatür Sanatı ve Karikatür Ürünleri, Denizli Sempozyum Metinleri (20 Temmuz 2004). <http://www.huslu.8k.com/yazi1.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Üçışık, S., Ünlü, M. ve Özey R., 2002 “*Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Fotoğrafların Önemi*” Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 5, İstanbul.

- Ünlü, M., Üçışık, S. ve Özey R., 2002 “*Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi*” Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 5, İstanbul.
- Yalın, H. İ., 2000, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Yazıcı, K., 2006 “*Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler*” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, s.: 651-663, Konya.
- Yoong, W. K., 2001 “*Mathematics Cartoons and Mathematics Attitudes*” *Studies in Education*, Volume: 6, pp. 69–80.